

szinte meglepő, hogy milyen pontosan és érzékletesen táncol, mozog. Finom mozdulataival mindent ki tud fejezni, amit mond vagy énekel. Figyelemre méltó adottságokkal és energiákkal bíró gyermek.

A Hrutka–Kovács–Kovács szerző-hármas műve kissé mértéktelennek mondható (majd $\frac{3}{4}$ 10-ig tartott az előadás), pedig a második részben már inkább csak tétován keresgél, hogy hova kanyarítsa még a cselekményt. Sokat, talán túl sokat markolnak az alkotók – művészet, szabadság, barátság, hatalom, árulás (és akkor a Formabóltról még szót sem ejtettem) –, feleennyi szál elég lenne a gombolyításhoz. De csont nem törik, ízlés nem sérül, épség-

ben hagyják el a tetthelyet játszóik és nézőik, legyenek akár gyerekek, akár anyák, apák, nagymamák vagy nagypapák. Kapunk dalban egy-egy nagy igazságot, inkább többször el-énekelve, mint egyszer. Például hogy „*ha az ihlet tart, mi baj érhet, alkoss hát, amíg élhetsz!*”. Vagy hogy „*a világ csodás*”. „*A művészethez szabadság kell.*” És „*a gyümölcs jó*”.

Pablo és Picasso, avagy az állatok karneválja. A Pannon Várszínház előadása. Írta: **Kovács Dominik, Kovács Viktor**. Zeneszerző: **Hrutka Róbert**. Főbb szereplők: **Ruzsin Ákos, Koscsisák András, Gyenis Erika, Kárpáti Barbara, Szelle Dávid, Szalontai Borbála, Pintér Zoltán Dániel**. Jelmegtervező: **Rátkai Erzsébet**. Koreográfus: **Widder Kristóf**. Társrendező: **Lenchés Márton**. Rendező: **Vándorfi László**.

A Lauder-campus

Hit (és vallás) dolgában a gyerekeim teljes lelkiismereti szabadságot kaptak. Iskolát azonban már mi választottunk nekik, természetesen megbeszélve és egyeztetve velük. Nem nehéz azonosulnom tehát (utólag is) azokkal a szülőkkel, akik a rendszerváltozás új távlatokat nyitó évtizedfordulóján annak tudatában kezdtek szervezkedni a Magyar Zsidó Kulturális Egyesületben, hogy „szükség van egy nem vallási alapon szerveződő zsidó iskolára”. Arra is, mert felekezeti volt már: például az Anna Frank (ma Scheiber Sándor) Gimnázium vagy a Maszoret Avot Nevelési-Oktatási Intézmény. Mint a korabeli sajtópublikációkból

rekonstruálható, a kezdeményezés hamarosan sikerre vezetett. A Közoktatásfejlesztési Alap pályázatán nyertek egy komolyabb összeget (nem konkretizálom, mert a szám ma már nevetségesnek hangzik), ideiglenes otthonukként az állam rendelkezésükre bocsátotta a Lendvay utcai volt Munkásórség épületét, az ilyen intézményeket szerte a világban működtető Roland S. Lauder Alapítvány pedig annyi pénzzel támogatta az akciót, hogy hozzá lehetett fogni a beruházás előkészítéséhez. Így épült meg 1996-ban a Budakeszi úton a magyar felmenőkkel is rendelkező alapító, illetve egy tudós központjáról nevezetes római

kori zsidó kisváros nevét viselő Lander Javne iskola, amelyhez óvoda is tartozik, s amely nemrégiben jelentős bővítésen esett át. Ez az utóbbi esemény szolgáltatja az alkalmat, hogy körülnézzünk benne és beszéljünk róla.

Meglepő kép fogadja a János-hegy felé látványosan emelkedő úton a házba érkező látogatót. Egyik oldalon szabadon álló tízemeletes toronyházak katonás sora; Iványi László elképzelése szerint mintha csak lecövekelték volna őket a buszmegállótól jobbra elterülő völgyben. Volt is nagy kalamajka annak idején, azaz a hatvanas-hetvenes évtized fordulóján, hogy tönkreteszik a budai hegyvidék panorámáját. Holott semmit nem takarnak, éppenséggel hangsúlyozzák a környező táj szépségét. Úgy állnak ott egy csoportban, mint a hegyekben élő mesebeli óriások – vélekedett róluk Román András, a magyar műemlékvédelem egyik legaggályosabb szakembere. A hazai modernizmus e Kádár-kori szimbólumaival átellenben, az út másik, dombos oldalán viszont az intézmény nevét hirdető beton támfal mögött keletiesen félgömb kupola koronázza a két ferde pülon, holmi V betű által közrefogott központi fogadócsarnokot, amelyhez mindkét irányban egy-egy téglavörös épület-szárny csatlakozik. Ez már merőben más idők – a rendszerváltás – egészen más világa: a posztmodern majdhogynem festőien szemkápráztató produkciója a kilencvenes évek derekáról. A meglepő csak az, hogy ezt a játékosnak is tekinthető kavalkádot Virág Csaba személyében egy olyan építész jegyzi, akit a magyarországi high-tech egyik vezető alakjaként, Bojár Iván szerint a prófétá-

jaként ismerünk. Az utóbbi időben különösen sokszor került elő a neve, mert ő tervezte 1972-ben (történetesen a pontházak átadásával egy időben) a budai Várban a neogótikus Levéltár mellé a villamos teherelosztó-központ vérbően huszadik századi épületét, amelyet illetlen stílusidegenségére hivatkozva bontottak el tavaly a szakma heves tiltakozásával mit sem törődve.

Virág Csaba 2015-ben halt meg, munkáival azonban már életében is nemegyszer váltott ki heves vitát, olykor éppenséggel elutasítást. Majdhogynem folyamatos polémia kísérte tevékenységét. A Balaton és a víz szerelmeseként e megkérdőjelezett épületek közül a maga számára legkedvesebb műve az OMF (Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság) balatonfüredi vitorlás- (ma Yacht) klubja volt. A minden konvencióra fittyet hányó, a közvélemény által ezért értékelhetetlen kis épületet elhanyagolták, és pár éve sajnos szintén elbontották. Kilencvenes évekbeli művei közül a naphegyi MTI-székház és a Hegyalja úti Buda-Center szerencsére továbbra is változatlan minőségben szemlélteti mind alkotójának a technikai lehetőségek iránti eredendő vonzalmát, mind az alkalmazásuk révén virtuóz formaképzésben megnyilvánuló tehetségét. Utolsó megvalósult munkáját, a Kálvin Centert azonban a közvélemény és a szakma egyaránt kezdettől fogva heves ellenállással fogadta. Egyik sem találta szerencsésnek a múzeum és a templom közé szánt ormótlan hiperüveg épületkolosszust. Tovább rontott a megítélésén, hogy a kivitelezés során előre nem látható okokból, talán csak gondatlanság miatt, a szomszéd-

dos épület megóvandó homlokzata leomlott s azt újra kellett építeni. Holott, mint sok esetben, alighanem itt is az volt az alapvető baj, amire Boros Géza hívta fel a figyelmünket, hogy tudniillik nem a tervező eredeti, a makettben még invenciózusnak látszó elképzelése öltött benne testet.

Mondanom se kell, a Lauderból is botránykő lett. Még szinte el sem kezdődött az építkezés, csupán a kiviteli tervek készültek, amikor a szakmai szövetség Virág Csabát etikai bizottság elé citálta. Erre azért került sor, mert az iskola megtervezésére 1990-ben kiírt pályázat két nyertese, Sugár Péter és Karácsony Tamás panasszal élt. Őszövetségi reminiszcenciákat keltő mini diákvárosuk – már amennyire egy makett alapján ítélni lehet – maximális elismerésre méltó munka. Egyetlen baja volt csupán: a rendelkezésre álló összegnél legalább harmadával többbe került volna a megvalósítása. Mivel a Lauder Alapítványnak nem állt módjában a pénzügyi keret megemlése, a két építész pedig nem tudta vagy nem akarta redukálni a programját, le kellett mondani róla. A kivitelezési tender egyik résztvevője ezt követően keresett és talált Virág Csaba személyében új építészt, akit nem tántorítottak el a feltételek és sikeresen birkózott meg a feladattal. Akaratlanul és ártatlanul lett kabátlopási effektus áldozata, óhatatlanul azt a hamis látszatot keltve, hogy pestiesen szólva lenyúlta kollégái munkáját. Hiszen végül az ő tervei alapján készült el az iskola, nyílt meg a köztársasági elnök jelenlétében az addig több helyen működő intézmény, amelynek részeként a szomszédos telken álló századfor-

dulós épületben ugyanakkor óvodát alakítottak ki.

Virág Csaba kívülről nézve ugyancsak szakrális hatású épületet tervezett. A játékosan laza együttes magját központi aula alkotja, melyhez két oldalról három-három, hexagonális alaprajzú épülettömb kapcsolódik. Az intézmény tanulmányi programjának értelmében az egyikben kaptak helyet az elemisták, a másikban a felső tagozat (magyarán a gimnázium) tantermei, közöttük a szaktanárok közös szobáival. E szabályos mértani formákból szerkesztett, csupán kör és körszelet alakú, olykor átlós tengelyekkel dekorált két bástya mögött helyezkedik el a tornacsarnok egyszerű vízszintes tömbje a domboldalban, lépcsővel és rámpával megközelíthetően. Hasonlóan tiszta konstrukció a kanyargó lépcsőházas belső is; ahol a megannyi nagy ablakból valósággal árad a világosság. Semmi nyoma nincs itt a keleti – zsinagógákra és mecsetekre egyaránt jellemző – virulens ornamentikának. Még a rendezvények fő helyszínén, az aulában sem, ahol a hétfő reggeli imát is tartják. A pasztell árnyalatú csupasz falak között csak néha jelennek meg színek, akkor is mértékletesen, például az alsósok szekrényeiben, a lépcsőkorlátokon vagy a bútorokon. Ezen az összképen a két nagy méretű dekoráció sem változtat: Győri Márton falképének életörömös harsánysága és a kavalkádos Leviatán-tárgykolázs a különbözőségével éppenséggel nyomatékosítja az egészében decens miliőt. Legmegnyugtatóbb számomra mindazonáltal maga a környezet: sportpályák, játszóterek és belső udvarok, illetve fák és padok egész sora teremt ezen a teraszokra sze-

letelt lankás hegyoldalon fizikai-szellemi kikapcsolódásra egyaránt szolgáló szabadtéri parkot, amelyet – némi túlzással – az épületeknél is sikerültebbnek és értékesebbnek vélek. Azt a benyomást keltve: nem annyira formavilágában különbözik Virág Csaba komplexuma a Sugár–Karácsony-tervezőpáros gyerekvárosának elvetélt javaslatától, mint inkább a szemléletében: a beépítés minimalizálásával és a természet maximális megtartásával. Ekként lett igazi campus ez az iskola és óvoda – noha éppen nem sík területről, holmi mezőről van itt szó, a latin kifejezés szó szerinti értelmében.

Jó érzéssel konstatálhatjuk, hogy a fentiekre figyelemmel zajlott az együttes két bővítése. Az első nagyjából tíz évvel ezelőtt történt; s mint az Építészforum közleményében olvasom, a Lauder Javne iránti egyre fokozódó érdeklődés miatt került rá sor. Formálisan az óvoda lett nagyobb az átriumos udvart magában foglaló, semleges modern kétszintes épülettel, amely az egykori villához keskeny nyaktaggal kapcsolódik. Valójában az iskola is gyarapodott azzal, hogy alsó szintjén tantermeket rendeztek be, és az óvodába autóval érkező szülőknek külön parkolót alakítottak ki. Ez persze csak átmenetileg enyhített a ma már mintegy kilencszáz tanuló fogadó intézmény gondjain. Legjobb tudomásom szerint a tízes évek derekán először Virág Csaba egykori munkatársa, Z. Halmágyi Judit vázolt reprezentatív elképzeléseket a fentiek orvoslására, de a remélt kormányzati támogatás ellehetetlenülése miatt kivitelezésére nem került sor. Kapott ezért 2019 nyarán a Tiba Stúdió felkérését a Virág Csaba

tervezte együttes kiegészítésére hat tanteremmel, egy tornateremmel s járulékos funkcióikkal a felső két évfolyam számára. Nem annyira a helyszűke miatt, inkább azért, hogy az intézmény által felvállalt minőségi oktatás átlagosnál jóval több helyet igénylő kiscsoportos formában, tanári irányítással, de öntevékeny módon folyhasson.

Az építésziroda névadója, Tiba János a Lauder átadásának évében diplomázott a Műszaki Egyetemen. Pályakezdként rangos külföldi irodákban szerzett gyakorlatot, majd vezette a neves holland építész, Erick van Egeraat magyarországi képviselőjét. Ezt követően alapított 2005-ben saját irodát, amelyhez olyan jelentős beruházások köthetők, mint a Párizsi Nagy Áruház felújítása, a már nevével is környezetbarátságot hirdető Váci Greens feltucatnyi tömbje, a Telekom és a T-Systems közös székháza a Könyves Kálmán körúton, hogy időrendben soroljam a legfontosabbakat. Célratörő, az anyagok minőségére alapozó, visszafogott esztétika jellemző tevékenységükre. Az építész korai halála miatt 2016-tól Király Zoltán a cég érdemi szellemi vezetője, aki korábban szintén Egeraat munkatársa volt, és 2008-ban csatlakozott a csapathoz. Irányításával készült ez a bővítés is. A gimnáziumi szárnyhoz magasban vezető híd meghosszabbításaként, egy képletes tengely két oldalára felfűzve helyezkedik el a tantermeket magában foglaló, csak körülbelül egyforma hat házikó – a terep adottságai miatt részben a talajszint alá ereszkedve, részben előreugró homlokzataival a föld fölé nyúlva. Hosszúkas tömbjének legyezőszerű kialakítása, eny-

hén lejtő tetői és homlokzatainak halványbarna szálcement burkolata révén ugyanakkor egyértelműen különbözik a Virág-féle együttestől, miközben több elemében kapcsolódik hozzá. Gondolok a szabályos mértani formára vágott, de változatosan játékos kompozíciókba rendezett ablakokra, továbbá fémkereteiknek a törzsépület vakolatát felidéző piros színére. Ezek a helyiségek is napnál világosabbak. Ne áltassuk magunkat, a bővítés nyomán nyilvánvalóan csökkent a zöldfelület, az új szárny azonban sövényként ható tömegével szervesen illeszkedik környezetébe. Feltűnt viszont a régi épületben a jókora ventilátor, ami óhatatlanul jelzi, hogy a mai követelmények szerinti hőszigetelés és a légkondicionálás még várat magára egy leendő felújítás alkalmával.

Ki tudja ma már, milyen szempontok alapján döntöttek a város illetékes hivatalában, amikor annak idején – valamikor 1990 táján

– szabad építési telket kerestek és adtak az iskolának. Mindenesetre az élet, mint gyakran tapasztalhatjuk, tökéletes rendezőnek bizonyult. Az óvoda régi épületében létesített ugyanis 1944 őszén Klinda Pál katolikus pap varrodát, amely Mallász Gitta vezetésével mintegy száz zsidó nőnek nyújtott menedéket. A telek másik végén, a volt Weiss Manfréd-villában pedig, amely évtizedek óta gyerekotthon, Sztéhlo Gábor evangélikus lelkész mentett zsidó gyerekeket szintén a nyilas terror idején, majd rászorulókat a háborút követő nehéz időkben. Kísért tehát a hely szelleme, amely több és más is, mint holmi *couleur locale*, azaz helyi jellegzetesség, *histoire locale* inkább s történelmi atmoszférát áraszt. A Lauder-iskolával együtt.

A Lauder Javne iskola és óvoda a Budakeszi úton. Építésszek: **Virág Csaba** (1996), **Szokoljai Gábor** (2015), **Tiba Építész Stúdió/Király Zoltán** (2023). Kert- és tájépítész: s73.

P. Szűcs Julianna

Problémahalmaz

Elkopott metafora: *szálára szedni*. Mégsem találtam használhatóbb közhelyet, ha a feladat ezúttal Anna Margit monumentálisra sikeredett életmű-kiállításának bemutatása. A gombolyag első szálát az arra érdemesített munkatársak a Nemzeti Galéria táfüzérébe rendezett kiállításhoz és a kiállításhoz mellékelt katalógus *látványából* motringolták. A második szál a fő-

szeplő életművének változó *minőségéből* fonódott, abból a nehezen datálható és lokalizálható elegyes anyagból, amely maga is legalább három „cérna” összegubancolásából keletkezett. Végül – és ez a harmadik problémaszál a döntő, mert ez tartotta össze, hálózta be, értelmezte mindenestül magát az egész vállalkozást – az pedig a művészt és közönségét egybecsomó *külső*